

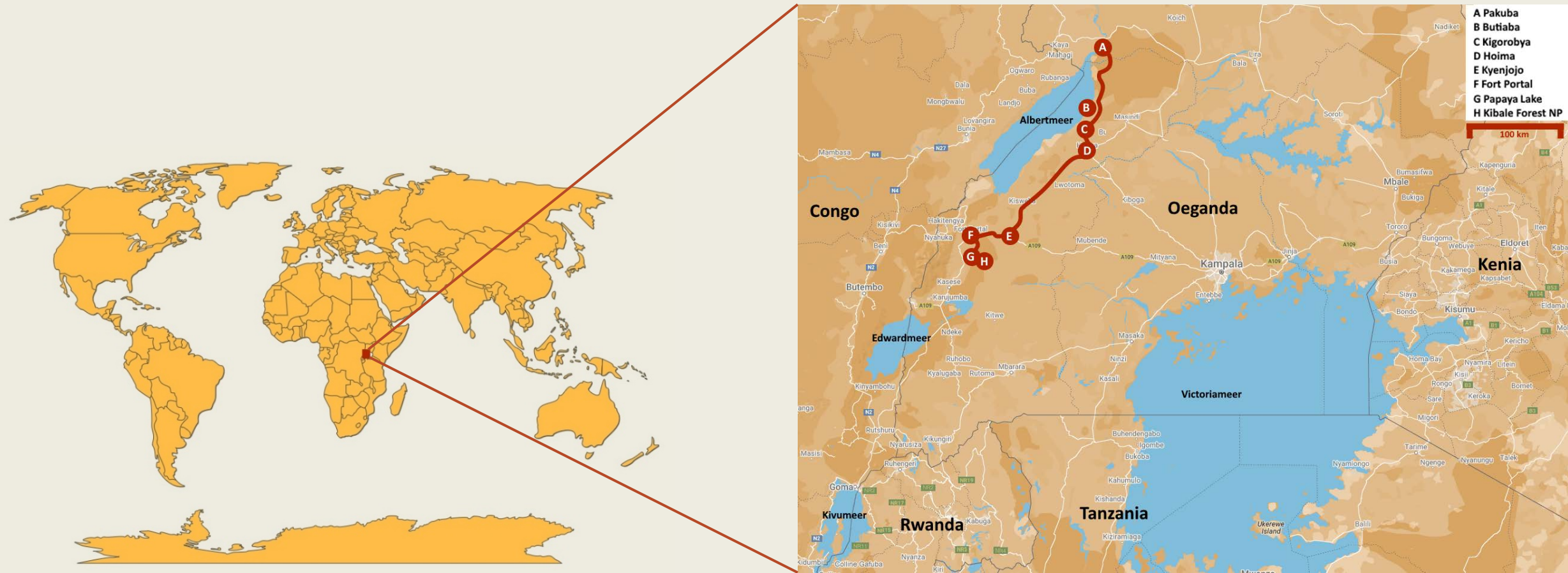
Een franjeaap als ontbijt

Oeganda | Anno 2016

Donderdag 14 juli | Murchison Falls National Park – Lake Papaya2

Vrijdag 15 juli | Kibale Forest National Park8

Zaterdag 16 juli | Lake Papaya19

Donderdag 14 juli | Murchison Falls National Park – Lake Papaya

Met enige weemoed laten we de rijke dierenweelde van [Murchison Falls National Park](#) achter ons. De omgeving van *Kibale Forest National Park* is vandaag onze bestemming. Daar wacht ons de grootste chimpanseepopulatie van Oeganda. Een stevige rit zal het worden, ruim 320 km over onverharde wegen.

Het miezert een beetje. Gaandeweg begint het wat feller te regenen. Even voor negen staan we voor de slagboom van de [ferry van Paraa](#). Traag en rimpelloos als een zilveren spiegel vloeit het water van de machtige [Victorianijl](#) aan ons voorbij, zo'n 200 m breed. We bevinden ons ongeveer 700 m boven de zeespiegel.

Als allerlaatste gaan onze jeeps aan boord

van de ferry. Dat maakt acht voertuigen in totaal, de ferry staat afgeladen vol. Vrij snel gaat het nu zuidwestwaarts, richting Butiaba aan de oever van het Albertmeer. Via [Bugunqu Gate](#) verlaten we het park. De bewoonde wereld doet zijn intrede. Grijs, ronde hutten met conische daken van gedroogd gras verschijnen langs de weg.

Ondertussen is het gaan stortregenen. Metertijd maakt de smalle zandweg plaats voor een slijkpiste. Onze chauffeurs Richard en David hebben de handen vol om de jeeps op de weg te houden. Motorfietsen hebben het soms moeilijk om zich recht te houden. Een bestelwagen is naast de weg al in de modder vastgereden.

Aanplantingen van cassave herinneren ons er aan hoe belangrijk deze plant voor de lokale

voedselvoorziening geworden is. Het waren de Portugezen die de knol omstreeks 1600 uit Brazilië importeerden. Zelfs in zeer arme grond gedijt de robuuste plant naar behoren, terwijl sprinkhanenplagen of periodes van langdurige droogte er amper vat op krijgen.

Nog een voordeel – de wortel kan het ganse jaar door geoogst worden. Eens geoogst, moet ze echter binnen twee dagen verwerkt worden. Wat meer is, het gevaarlijke blauwzuur moet er uit verwijderd worden. Dat gebeurt door de wortels te schillen, te raspen, te drogen en tot meel te verpulveren. Van de blaadjes van de plant worden dan weer sausjes gemaakt.

Schier eindeloos is de stoet langhoornige koeien die naast de weg door het gras trekt.

Vele honderden moeten het er zijn. Deze dieren langhoornig noemen, is dan nog een understatement, want sommige individuen torsen joekels op hun hoofd die elke verbeelding tarten. Tot twee meter en een half kan bij volwassen mannetjes de spanwijdte bedragen. Ankole noemen ze zulke runderen hier.

Met die bovenmaatse hoorns verdedigen ze zich zo nodig tegen belagers. Maar de hoorns hebben nog een andere, minstens zo belangrijke functie – afkoeling. Een honingraatstructuur van minuscule bloedvaatjes in de hoorns zorgt daar voor.

Even na elf bereiken we [Bukumi](#), op slechts enkele kilometers van [Butiaba](#), eertijds een belangrijke doorvoerhaven op de oever van

Ferry van Paraa

Naar de rand van de Grote Slenk

Ankolerunderen

het Albertmeer. Maar ook de plek waar Hemingway op 23 januari 1954 zijn tweede vliegtuigongeval in vierentwintig uur tijd had.

*Niets menselijks is hun vreemd –
het lijkt wel of ze op de bus wachten*

Stad en meer laten we rechts liggen, via een bochtig parcours klimmen we langzaam uit de Grote Slenk weg – een hoogteverschil van ongeveer 300 m. Op de niet eens zo steile weg is een strook asfalt aangebracht. Ze oogt aftands, maar mist haar doel niet. Bij regen zouden de meeste voertuigen hier geen schijn van kans hebben op een glibberig slijkspoor. In de verte wordt geleidelijk het reusachtige Albertmeer zichtbaar, qua oppervlakte vergelijkbaar met de provincies Antwerpen en Limburg samen.

Groene baviaan

Boven op het plateau krijgen we als vanouds een zandpiste onder de wielen. Twee bavianen zitten op de rand van de weg. Niets menselijks is hun vreemd – het lijkt wel of ze op de bus zitten te wachten.

Onvermoeibaar kronkelt de voortreffelijke zandpiste over de heuvels, door pittoreske dorpjes, langs armoedige hutjes, voorbij bescheiden akkertjes. Gemotoriseerd verkeer is er nauwelijks, voetgangers des te meer. Fraai uitgedoste vrouwen kuieren elegant onder de vracht op hun hoofd naar een marktje. Ook op de velden zijn ze druk in de weer. Vrouwen zowel als mannen zwaaien er routineus met de landhak.

Even na twaalf bollen we Kigoroby binnen. Erg groot is de nederzetting niet, maar met haar imposante bakstenen kerk maakt ze indruk. Kennelijk heerst er nog steeds een sterke concurrentie tussen de religies.

Dan duikt er plots zowaar een rond punt op. De beschaving zit er dus aan te komen. Maar het zijn enkele maraboes die ons aan de rand van de stad verwelkomen. Verbazen hoeft dat niet, want deze aaseters houden zich graag in de buurt van mensen en hun vuilnisbelten op. Naast de weg staan ze in het gras wat te scharrelen. Een schoonheidsprijs zullen ze niet winnen, met hun grijs en roze gevlekte kroezelbol, hun harige keelzak en hun hals stug ingetrokken tussen hun schouders.

Een brede, comfortabele asfaltweg voert ons nu Hoima binnen, de hoofdstad van het koninkrijk Boenoro. We laten er geen gras over groeien en strijken meteen in de tuin van *Hoima Kolping Hotel* neer om te picknicken.

Nog ruim 220 km hebben we voor de boeg. Het traject dat nu volgt, omschrijft Richard

grijnzend als *African Massage Road*. Hotsend en botsend laten we ons door de heuvels voeren. Steeds zonniger en warmer wordt het in de jeeps. Vrachtwagens slepen dichte wolken van stof door de dorpen.

Half vier is het als we even verpozen in [Kyeya](#), ongeveer 74 km bezuiden Hoima. Dat is een gemiddelde van 45 kilometer per uur, beslist niet slecht op deze grindpistes.

In de plaatselijke basisschool is net de speeltijd aangebroken. Dat geeft heel wat bekijks. Nieuwsgierig troepen de leerlingen in hun roze hemdje en donkere broeken of schorten achter het prikkeldraad samen. Glimlachend, ingetogen, uitgelaten, soms uitdagend staren ze naar de vreemde blanken. Joelend stuiven ze uiteen als de eerste foto-toestellen gericht worden.

Door een weelderig groene, alles overheersende natuur zetten we onze weg voort. Onverharde wegen gaan zonder aanwijsbare reden in verharde wegen over en omgekeerd – al halen de onverharde stroken bij verre de

overhand. Hier en daar hebben de regens grote modderplassen gecreëerd.

Slag om slinger rollen we heuvels op, heuvels af. Vaak rechttoe rechtaan, soms met wat bochtenwerk. Steeds opnieuw ontrolt de weg zich als een bleekrood lint over de heuvels voor ons uit, met in de verte levendige silhouetten van mensen die ergens naar op weg zijn.

Overal bruist het van het leven. Kleurrijk geklede vrouwen torsen schijnbaar moeiteloos de vrachten op hun hoofd. Bromfietsen kreunen onder het gewicht van drie tot vier volwassenen. Fietsen worden te voet als lastvoertuig voortgeduwd, zwaar beladen met juten zakken of stapels hout. Groepjes kinderen in uniform keren taterend van de school terug.

Personenauto's zie je nauwelijks. Als ze er zijn, is het oppassen geblazen, want voor de meesten is het verkeersreglement bijzaak. Niet zo voor Richard en David, die met hun

defensieve rijstijl een vlekkeloos parcours afleggen.

De heuvels worden forser nu. Hutten zijn er amper nog te zien langs de weg. Bakstenen huizen lijken hier eerder de norm te zijn.

Een eenzame weg leidt ons door een stukje onbewoond regenwoud. Hoog in een boom, moeilijk zichtbaar tussen het gebladerte, wijst Richard twee zwart-witte franjeapen aan. Hij mag dan wel bijna twaalf uur achter het stuur zitten, nog steeds is er weinig dat zijn arendsogen ontgaat.

Van boom tot boom slingeren wordt er zo niet makkelijker op

Kleurrijke verschijningen zijn het, deze zwart-witte apen. Over hun zwarte vacht dragen ze een mantel van lange witte haren die als franjes tegen hun lijf hangen. Hun kaal, zwart gezicht lijkt door een witte ringbaard omgeven te zijn. Hun weelderig zwart hoofdhaar lijkt wel een pruik. Hun staart kan bijna een meter lang worden en eindigt op een indrukwekkende witte staartpluim.

Toch is de evolutie niet mild geweest voor de franjeaap. Zijn duim is immers onvolgroeid. Zijn wetenschappelijke naam *colobus* verwijst er naar – het Griekse *κολοβός* betekent verminkt. Van boom tot boom slingeren wordt er zo niet makkelijker op. Merkwaardig is dat, want hij leeft grotendeels in

de bomen en driekwart van zijn dieet bestaat uit bladeren. En als chimpansees hem door de boomkruinen gaan opjagen, is hij vrijwel kansloos.

Het landschap plooit weer open, er dagen zelfs uitgestrekte theeplantages op. Hier bevinden we ons op ongeveer 1 400 m boven de zeespiegel. Voor een goede kwaliteit van de thee is dat niet hoog genoeg, een stijve Britse bovenlip kan je daar niet mee bekoren. De export is dan ook beperkt tot Zuid-Soedan, Kenia, Ethiopië, Tanzania en Congo –

meer bepaald de DRC, de Democratische Republiek Congo of het vroegere Zaïre.

Nog steeds zijn kinderen in schooluniform op weg naar huis. Sommigen zijn wellicht uren onderweg voor het traject heen en weer naar school.

Even na half zeven bereiken we in [Kyenjojo](#) de brede, geasfalteerde A109. Een verademing. Gezwind zoeven we westwaarts naar Fort Portal.

Theevelden blijven elkaar opvolgen. Op het warme asfalt moet het aangenaam vertoeven zijn, als we de bavianen mogen geloven

die met veel tegenzin plaatsmaken voor onze jeeps. In het verre westen zakt de zon geleidelijk boven de heuvels weg.

Plots slaat Richard links een onverharde weg in. De hoofdingang van [Kiko Tea Estate](#) is dit. Zit er op dit late uur nog een bezoek aan een theeplantage aan te komen?

Dwars door de theeplantages zetten we onze weg verder. Opvallend klein zijn ze, de theeplantjes, hoger dan heuphoogte reiken ze niet. Een kleine cité daagt op, waarschijnlijk woonblokken voor theeplukkers en hun gezinnen. Ze zien er goed onderhouden en vrij gerieflijk uit.

Kennelijk was deze zijsprong niet meer dan een binnenweg, want na amper een kwartier belanden we met enige opluchting weer op een hoofdweg. Niet alleen heeft Richard de doortocht van het drukke [Fort Portal](#) vermeden, hij heeft onze rit ook met tien kilometer ingekort.

Amper tien minuten duurt de pret. In [Kasiisi](#) duiken we in volle duisternis eens te meer een smalle, onverharde weg in. Kennelijk zijn ze die aan het renoveren. Stapels zand liggen her en der uitgestrooid en nemen de helft van de weg in beslag. Voertuigen kunnen elkaar ternauwernood kruisen. Enige vorm van verlichting is er niet.

Dat de weg aan renovatie toe is, is een understatement. Waggelend wroeten de jeeps

zich door het pokdalig parcours. Grillig zwiepen de stralenbundels van de koplampen heen en weer door de duisternis. Telkens opnieuw vatten ze voetgangers, fietsers en motorfietsen heel even in hun spookachtig schijnsel, terwijl die moeizaam door de kuilen ploeteren. Een oogwenk later zijn ze weer verdwenen, opgeslokt door de duisternis. Even doemen naast de stoffige weg enkele hutjes op, een dorpje wellicht.

Weer blijft Richard er onverstoord bij. Nog maar eens een afslag brengt ons in een duistere koker van groen die de jeep langs alle zijden omsluit. Zelfs een motorfiets kan ons hier niet kruisen. Elk besef van oriëntatie wordt uit onze hersenen geschud. Heel even vangen we links de fonkeling van maanlicht in een meer op.

*Tot volkomen onverwacht uit
de duisternis een man opdoemt*

Dan doemt plots vanuit het niets een hoge poort op. Ze zwaait open, bewakers verwelkomen ons, dit is *Papaya Lake Lodge*. Twintig voor acht is het, Richard en David hebben bijna veertien uur achter het stuur gezeten. Binnen de piepkleine omheining krijgen ze hun jeeps nauwelijks geparkeerd.

De lodge blijkt op een heuvelrug te liggen die steil naar het meer van Lyantonde afhelt, [Papaya Lake](#). Het levenswerk van twee Polen is

dit, Magdalena en Sebastian. Samen met de lokale bevolking hebben ze hier acht cottages op palen opgetrokken. Gemakkelijk was het niet. Zwarte sneeuw hebben ze gezien, zeggen ze zelf.

Gewapend met zaklampen dalen we in de duisternis over de natuurstenen trap naar de cottages af, onze dragers achterna die over het hellende pad lijken te zweven.

Ruim en zeer comfortabel zijn de kamers, volledig in natuurlijke materialen uitgevoerd.

Alleen stopcontacten ontbreken er – een bewuste keuze met het oog op de veiligheid.

Een voortreffelijk viergangenmenu zet de kroon op het werk. Voldaan keren we naar onze bedstee terug, iets meer zelfverzekerd dan daarstraks. Tot volkomen onverwacht uit de duisternis een man opdoemt. De nachtwaker is het, tot morgenvroeg zal hij hier postvatten en dan tijdig in het stenen kacheltje het vuur aanjagen, zodat we over warm water zullen beschikken.

[Top](#)

Vrijdag 15 juli | Kibale Forest National Park

Zevenenzeventig doden. Zelfs diep in de brousse bereikt ons de droeve mare over het bloedbad in Nice, gisteren op de Franse nationale feestdag. Een domper op de stemming, niet meteen de ideale aanzet voor een van de hoogtepunten van de reis.

Even na halfzeven trekken we er in de schemering op uit. Zelfs op dit vroege uur zijn kinderen in uniform reeds op weg naar school. Volwassenen fietsen lusteloos naar hun werk, of laten zich in de laadbak van een grote truck meevoeren.

Chimpansees, daarvoor moet je in [Kibale Fo-](#)

[rest National Park](#) zijn. Dat nationaal park be- roemt er zich op de grootste populatie chimpansees van Oeganda in huis te hebben. On- bekend terrein is dit niet voor Richard. In 1991 reeds ging hij hier aan de slag. Amper zeventien was hij toen. Dat project had tot doel chimpansees aan mensen te gewinnen zodat commercieel uitgebate *chimpanzee trekkings* mogelijk zouden worden.

Behoorlijk zwaar werk was dat, verzucht hij. Aanvankelijk zetten de chimpansees het meteen op een lopen zodra mensen nader- den. Voor je er erg in had zaten ze een halve kilometer verder. Ga ze dan maar eens ach- terna zitten in het dichtbegroeide oerwoud.

Eens de chimpansees menselijke nabijheid min of meer tolereerden, was het de ganse dag observeren en notities nemen. Een beetje zoals de legendarische Jane Goodall vanaf de jaren zestig in Tanzania deed.

's Avonds, als de chimpansees hoog in de bo- men hun nesten begonnen te maken, keer- den ze naar hun kamp terug. Om de volgende dag in alle vroegte weer het oerwoud in te trekken tegen het ogenblik waarop de chim- pansees hun nesten zouden verlaten.

In 1995 hebben ze Richard dan als parkwach- ter aangeworven. Veertien jaar lang is hij er gebleven. Daarna is hij als chauffeur-reisgids

aan de slag gegaan. Daar prijzen wij ons ge- lukkig om.

Even na half acht bereiken we het bezoekers- centrum van [Kanyanchu](#). Een dertigtal gega- digden zijn voor de trekkings opgedaagd, vaak met monsterlijke teleden.

Ze zullen ons beslist niet op de morning tea inviteren

Acht uur stipt is het als de briefing aanvangt. Pas in 1993 kreeg Kibale de status van natio- naal park, zo vernemen we, voordien was het

een reservaat. Met 795 km² beslaat het ongeveer een derde van de oppervlakte van de provincie Limburg. Maar het is wel iets hoger gelegen – van 1 110 m in het noorden tot 1 590 m in het zuiden.

Voorals primaten zal je hier aantreffen. Het is niet eens overdreven het park de *primate capital of the world* te noemen. Want niet alleen loop je hier de meeste soorten primaten tegen het lijf, van elke soort is bovendien de dichtheid nergens groter dan in dit park. Negen soorten zijn overdag actief, vier 's nachts. Voorts kan je hier 70 soorten zoogdieren

aantreffen, 320 soorten vogels, 250 soorten vlinders, 20 soorten reptielen, en ga zo maar verder.

Maar het zijn uiteraard de chimpansees waarvoor we zo vroeg uit bed gestapt zijn. Daar hebben ze er hier 1 450 van – zo maar even een kwart van de Oegandese populatie.

Chimpansees leven in gemeenschappen en zijn sterk territoriaal ingesteld. Tien tot dertien gemeenschappen voelen zich in Kibale thuis. Drie daarvan zijn aan mensen gewend gemaakt – één voor toerisme en twee voor

research. Daarnaast zijn er nog twee gemeenschappen in opleiding.

Kanyatali, zo noemen ze de groep die aan toeristen gewend is. Ongeveer 120 individuen zijn dat, die over een oppervlakte van 25 tot 30 km² verspreid zitten. Maar je zal ze nooit samen zien. Doorgaans houden ze zich in afzonderlijke, kleinere groepen op.

Of we effectief chimpansees te zien zullen krijgen, is de vraag die op ieders lippen brandt. Garanties zijn er niet, zo wordt ons voorgehouden. Het blijven wilde dieren, ze

zullen ons beslist niet op de *morning tea* inviteren.

Toch wordt de kans op succes op 90 % geraamd. Maar ook dat is relatief. Misschien hebben we de chimpansees al na een uur te pakken, misschien wordt het enkele uren door het oerwoud ploeteren vooraleer we ze gevonden hebben. Misschien zien we tientallen dieren, misschien zien we er geen enkel. Misschien zitten ze dicht bij ons, misschien zitten ze hoog in de bomen.

Chimpansees mogen dan wilde dieren zijn, omgangsvormen hebben we te respecteren

zodra we in hun buurt zijn. Eten of drinken is niet toegelaten. Hen aanraken of hen in de ogen kijken evenmin – vooral dat laatste ervaren ze als zeer agressief. En flitsen bij het fotograferen is zowat het ergste wat je hen kan aandoen.

Laconiek draagt ze een geweer op haar schouder

Samen met de bonobo's staan de chimpansees genetisch het dichtst bij de mens – 99 % van het DNA is gemeenschappelijk. Afstand houden dus, want ziektes worden gemakkelijk overgedragen. Dichter dan acht meter mogen we de dieren niet benaderen. Overigens mag wie griep of diarree heeft, niet eens mee op de trekking. Maar het lijkt onrealistisch dat effectief te controleren.

In groepjes van zes trekken we er op uit. Prussy is onze gids. Laconiek draagt ze een geweer op haar schouder. Daarmee zal ze zo nodig olifanten op andere gedachten brengen, mochten die te veel belangstelling vertonen. Als stagiair sluit Pasco het rijtje af.

Een vrij comfortabel pad voert ons door het oerwoud. De lage zon werpt witte stralenbundels tussen de donkere bomen. Enkel de geluiden van het oerwoud en van onze voetstappen breken de stilte. Af en toe leidt een vlonderpad ons over een uitgedroogde poel.

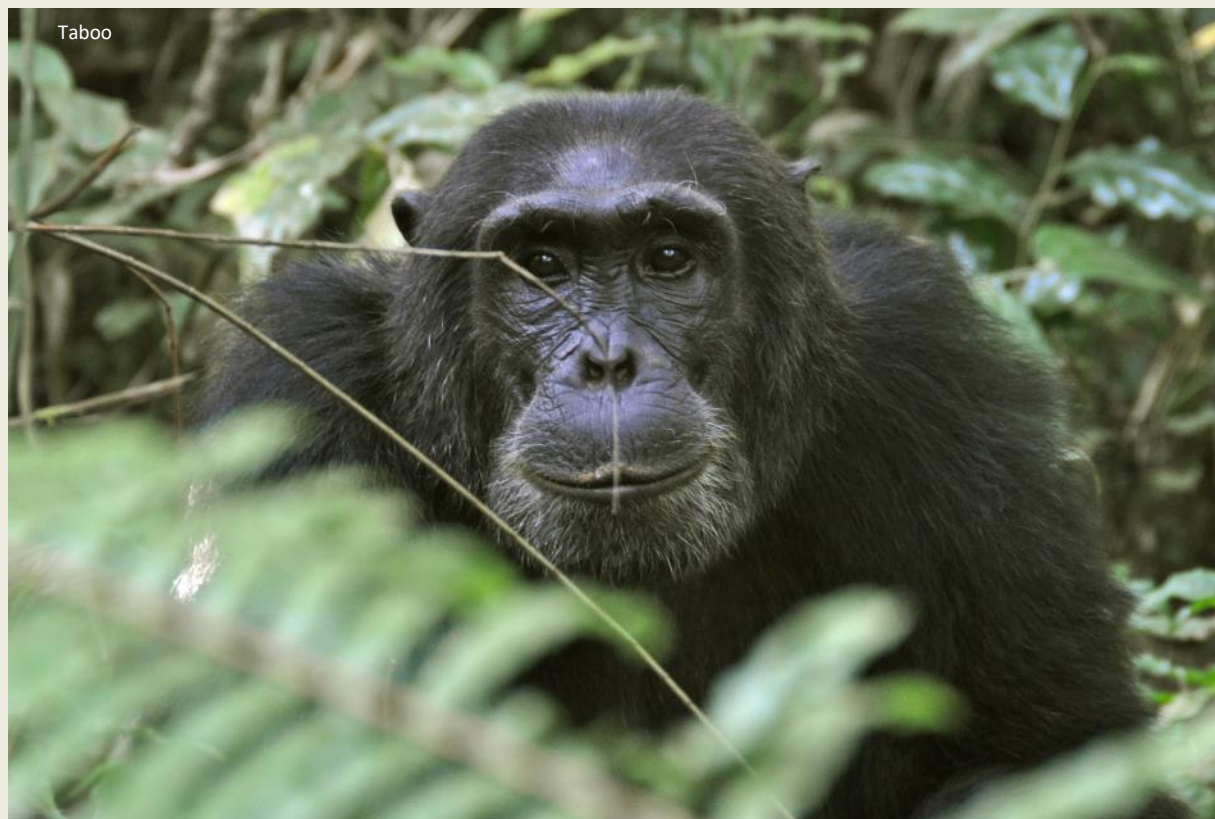
Waar de chimpansees zich bevinden, weet

Prussy nog niet. Het pad wordt ruwer en steiler. Gaandeweg is er geen pad meer en klimmen we door het struweel tegen de helling omhoog. Takken en droge bladeren knisperen onder onze voeten. Hoog in de bomen wijst Prussy het nest van een chimpansee aan.

Terwijl we even pauzeren, komt er via de walkietalkie nieuws binnen. Blijkt dat we helemaal verkeerd zitten, de chimpansees houden zich aan de andere kant op. We zakken terug af naar het pad, volgen dat even en duiken dan weer de bosjes in.

Plots galmt een oorverdovend *whaawhaaw-haa* langdurig door het oerwoud. Ze hebben ons in de gaten, de chimpansees, maar wij hen nog niet. Opgewonden drummen we door de struiken, Prussy achterna. Rechts daagt nog een groep toeristen op, kennelijk convergeert iedereen naar één punt.

Taboo

Dan lijkt het alsof een zware massa uit de lucht komt vallen. Knetterend breken de takken boven onze hoofden, een twintigtal meter voor ons. Een chimpansee is het, met veel gedruis slingert hij zich van op grote hoogte naar beneden. Met groot gemak baant hij zich pijlsnel een weg door de struiken. Met iets minder gemak gaan we er achteraan.

Een franjeaap krijgen ze pas na een drijfjacht te pakken

Lang duurt het niet vooraleer we op drie chimpansees stoten. Tussen de varens en de struiken zitten ze zich rustig bij wijze van ontbijt aan een homp vlees te goed te doen – de resten van een zwart-witte franjeaap, weet Prussy. Dat chimpansees vlees eten, was in dertijd één van de meest opmerkelijke vaststellingen van Jane Goodall, al blijft het een niet-alledaagse gebeurtenis.

Toti en Taboo ontbijten samen

Taboo met ribbenkast van franjeaap

Toti met staart van franjeaap

Een franjeaap krijgen chimpansees alleen maar na een drijfjacht te pakken. Daar komt heel wat organisatie en samenwerking bij kijken. Eerst jagen enkele chimpansees de franjeaap door de boomkruinen voor zich uit. Niet toevallig in een richting waar enkele kornuiten hem staan op te wachten. Zodra de franjeaap opdaagt, slaan ze hem moeiteloos uit de boom – een franjeaap weegt hooguit 20 kg, een chimpansee driemaal zoveel. Beneden staan enkele chimpansees klaar om de karwei af te maken.

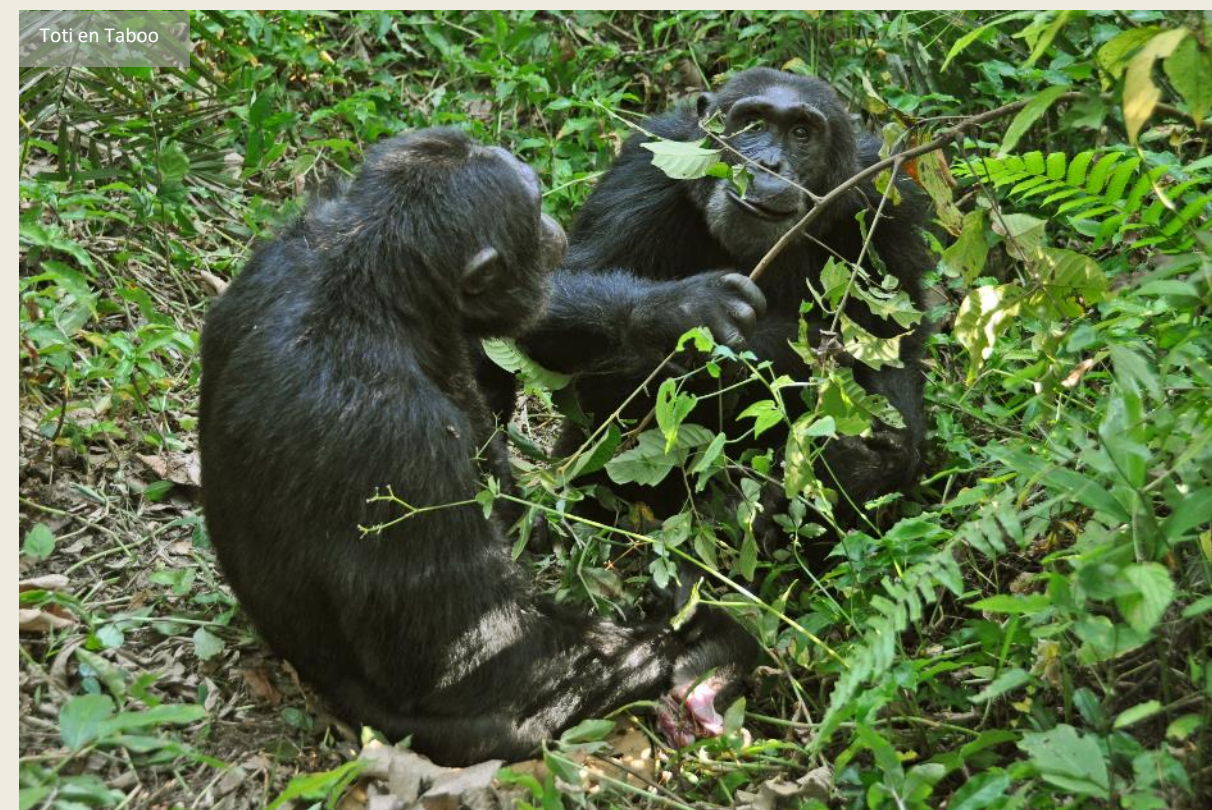
Eigenlijk vinden chimpansees het vlees van rode franjeapen lekkerder, maar die zijn een stuk agressiever en kunnen hevig van zich afbijten. Een zwart-witte franjeaap vatten, daar zijn een half dozijn chimpansees zo mee klaar. Maar om een rode franjeaap te klissen heb je gauw tien tot vijftien chimpansees nodig. En dan nog is het oppassen geblazen.

Ondertussen heeft een vierde chimpansee ons trio vervoegd. Maar het is het dominante mannetje Toti dat de buit stevig in handen houdt, terwijl de andere drie hoopvol toekijken. Hij beslist wie wat te eten krijgt.

Prussy sluit niet uit dat Toti dra tot de nieuwe leider van de groep zal uitgroeien. Het huidige alfamannetje, Mangesi – wat wijsheid betekent – is al twee tot drie weken niet meer gezien. Ongewoon is dat niet, vermoedelijk houdt hij zich elders met een deel van de groep op. De voedselschaarste in dit seizoen noodzaakt de groep immers zich over een groter gebied te verspreiden. Maar of Mangesi's leiderschap na die lange afwezigheid nog steeds onbetwist zal zijn, daar is Prussy nog zo zeker niet van.

Alleszins trekken de vier chimpansees zich van onze aanwezigheid geen moer aan. Rustig eten ze verder, terwijl hun blikken over de struiken dwalen. Af en toe krijgen Taboo – de chimpansee met de witte baard – en Mister Black van Toti een hapje toegestopt. Maar Enfuzi wordt stelselmatig genegeerd en blijft op zijn honger zitten.

Toch moet er nog een vijfde chimpansee in het spel zijn, gist Prussy. Want het hoofd van de onfortuinlijke franjeaap ontbreekt. Vermoedelijk is nummer vijf daarmee aan de

haal gegaan en zit hij die lekkernij nu ergens stiekem op te peuzelen.

Geregeld trekken de chimpansees blaadjes van de struiken en stoppen die in hun mond. Dat bevordert de spijsvertering. Af en toe verplaatsen ze zich een eindje. Prompt gaat Enfuzi dan tussen de bladeren snuffelen op de plek waar ze gezeten hebben, in de hoop dat daar restjes vlees achtergebleven zijn. Vergeefse moeite, Enfuzi berust in zijn lot.

Het hoofd van de onfortuinlijke franjeaap ontbreekt

In het wild worden chimpansees 55 jaar, fluistert Prussy. Elke avond maken ze hoog in de bomen een nieuw nest om tot ongeveer zes uur in de ochtend te slapen. Vooral vruchten eten ze – liefst van al vijgen – maar kennelijk ook blaadjes en zelfs vlees.

Is een wijfje loops, dan zal het met elk geslachtsrijp mannetje in de groep paren, ook al zijn er dat een dozijn of meer. Een zware klus is dat overigens niet, aldus Prussy, want gemiddeld duurt de copulatie slechts negen seconden – altijd nuttig om dat te weten. Alle mannetjes zijn er dan van overtuigd dat de

baby de hunne is, en ze zullen er zich verantwoordelijk voor voelen. Ook zullen ze extra voor het wijfje zorgen zolang dat zwanger is. De dracht duurt acht maanden en leidt bijna steeds tot één baby. Tweelingen zijn hoogst uitzonderlijk.

Ondertussen zijn Toti en Taboo apart gaan zitten. Onder hun tweetjes knabbelen ze rustig voort. Amper twee meter van ons vandaan zitten ze nu, we kunnen hun bij wijze van spreken de hand reiken. Van de franjeaap rest enkel nog de bloederige ruggengraat annex ribben. Hij gaat er helemaal aan, de

vacht uitgezonderd. Zelfs de staart neemt Toti vakkundig onder handen.

Kordaat leidt Prussy ons van de *plaats delict* weg. Tien uur tien is het, ons tijdvenster van één uur is verstreken. De ban is gebroken, taterend keren de groepen naar het bezoekerscentrum terug, met hun trofeeën op magneetkaart.

Daar duikt Davids broer op. Meteen drukt hij zijn leedwezen uit. Familieclans worden in Oeganda met een bepaald dier geassocieerd, legt hij uit. Voor de clan van beide broers is

Mantelmangabey

Koffiebonen

Nangka (jackfruit)

dat de zwarte-witte franjeaap. Over het we-
dervaren van de franjeaap zijn ze dan ook al-
lerminst opgetogen.

Een vroege picknicklunch wordt het, want
het is niet eens elf uur. Dat hebben we aan
de chimpansees te danken die zich te snel lie-
ten opsporen. Pikante vegetarische ballen
met tabouleh verschijnen op tafel, maar op
dit uur van de dag is het wat teveel van het
goede.

De nabijgelegen *wetlands* van Bigodi zijn
onze volgende bestemming. Maar ook langs
de weg krioelt het van de apen. Moeiteloos
weet Richard in de bomen enkele mantel-
mangabeys aan te wijzen – niet echt moe-
ders mooiste, met hun uitpuilende ogen en
hun punkkapsel. Ook een roodstaartmeerkat
gaat tussen het gebladerte schuil, maar meer
dan een glimp vangen we daar niet van op.

Bigodi Wetland Sanctuary is maar een deel
van het grotere moeras van Magombe. Die
wetlands in stand houden is één van onze be-
langrijkste doelstellingen, legt Ben uit. Ons,
daarmee bedoelt hij de *Kibale Association
For Rural and Environmental Development* –
KAFRED voor de vrienden. Toerisme zien ze
dan ook terecht als een instrument om dat
natuurbehoud te financieren.

*Niet echt moeders mooiste, met hun
uitpuilende ogen en hun punkkapsel*

Een wandeltraject van ongeveer vier en een
halve kilometer heeft Ben voor ons in petto.
Acht verschillende apensoorten zullen we
kunnen waarnemen, en meer dan 200 vogel-
soorten. In principe althans, want het is mid-
dag, de zon werpt genadeloos haar hitte over
het land. Elk levend wezen met gezond ver-
stand – toeristen uitgezonderd – houdt zich

dan in de koelte schuil.

Maar dat blijkt mee te vallen. Al spoedig laat
een zwart-witte franjeaap zich tussen het ge-
bladerte opmerken. Tweeëntwintig jaar *en
een half* kan hij worden, aldus Ben. Bij zijn ge-
boorte is hij helemaal wit, pas later ontwik-
kelt hij de zwarte vacht met witte ringbaard,
mantel en staartpluim. Zijn dieet is vegeta-
risch en bestaat vooral uit bladeren – 68 %
om precies te zijn, Ben houdt van precisie.
Zijn fraaie zwart-witte vacht is niet altijd een
zegen geweest. De lokale bevolking ver-
werkte ze graag in traditionele klederdracht
of als wanddecoratie. Op mensen heeft deze
franjeaap het dan ook niet begrepen. Hope-
lijk weet hij dat hij ook chimpansees moet
mijden.

Ben voert ons langs de rand van de wetlands.
Veldgewassen schurken bijna tegen de bo-
men aan, een overgang tussen akkers en

drasland is er nauwelijks. De wetlands lijken
droog te staan, maar dat is enkel aan de rand
het geval. Zelfs tijdens het droge seizoen
staat de ondoordringbare kern nog steeds
onder water.

Onder enkele afdaken worden jonge koffie-
planten geteeld. In de schaduw gedijen ze
daar uitstekend vooraleer ze op het veld uit-
gezet worden. Koffie is het belangrijkste ex-
portgewas van Oeganda, goed voor twintig
procent van de economie, aldus Ben. Vijf mil-
joen mensen werken in de sector. Dat de kof-
fieprijzen op de internationale markten ge-
daald zijn, was dan ook een zware slag voor
Oeganda.

Een meevaller is dan weer dat apen geen kof-
fiebonen lusten. Andere gewassen moeten
immers permanent beschermd worden. De
twee mannen die wat verderop onder een
boom zitten, doen meer dan alleen maar wat

Blauwkeelagame

keuvelen – ze beschermen de maïs die hier op een veld te drogen ligt.

Van op een dikke tak spiedt een blauwkeelagame roerloos zijn omgeving af. Een forse knaap is het, die behendig tussen de takken van bomen kan klauteren en zelfs kleine hagedissen weet te verschalken.

Best food for chimpanzees, zo noemt Ben de rode franjeaap die we aanvankelijk nauwelijks tussen het gebladerde kunnen onderscheiden. Dat chimpansees deze lichtgewicht met

Mantelmangabey

Reuzentoerako

zijn rossig hoofdkapje als een delicate beschouwen, wisten we al. Maar ook de kroonarend weet hem geregeld te strikken. Daar komt nog bij dat zijn natuurlijke habitat steeds kleiner wordt, in die mate dat zijn status als bedreigd omschreven wordt.

Een opmerkelijke verschijning is het, de reuzentoerako die Ben met gepaste trots op een tak aanwijst. Een dikke tak, wel te verstaan, want de vogel weegt ruim een kilogram. Zijn marineblauwe veren en donkere kuif

geven hem een statig voorkomen. Maar het opvallendst is zijn grote, okergele bek, met op het uiteinde daarvan een rode punt. Lippenstiftvogel noemen ze hem daarom ook wel eens. Rond die bek lijkt een eeuwige glimlach te spelen.

In de verte zit een mantelmangabey driftig te knabbelen, zijn lelijk kopje net boven de bladeren uit. Een typische bosbewoner is het, hoog in de bomen voelt hij zich thuis. Tachtig procent van zijn voedsel bestaat uit fruit. Zakken in zijn kaken stellen hem in staat voedsel een tijdje op te slaan zonder het

meteen te verteren. Dat gebeurt later wel, als hij rust.

Twee paar ogen staren ons vanuit een lage boom aan. Ze behoren aan twee rode franjeapen, een wijfje dat vooral op haar hoede is en haar jong dat vooral nieuwsgierig is. Eindelijk krijgen we de kans deze energieke dieren van relatief dichtbij te observeren. Langs onder kijken we pal tegen hun reusachtige voetzolen aan. Die komen goed van pas als ze zich bij een sprong krachtig willen afzetten om grote afstanden tussen bomen te overbruggen.

In een boom houden zich twee grijsoorneushoornvogels op, een mannetje en een wijfje. Wellicht hebben ze hun nest in een holte van de boom. Ze vormen een koppeltje voor het leven. Afzichtelijke vogels zijn het, met hun grote, gebogen snavel en daarop nog eens een kanjer van een hoorn. Als ze vliegen, maken ze een geluid als van een helikopter, aldus Ben. Krijgen ze een hagedis te pakken, dan doden ze hem door hem met hun hoornen bek tegen een boom te pletten.

Veel mooier is het kleine vogeltje dat zich tussen de rietstengels verschuilt. Een frivole roze streep scheidt de grijze rug van de witte buik. Een nonastilde is het. Zulke prachtvinken zijn graag geziene gasten in volières. Wat verder klemmt een schichtige bruinstuitwever zich met beide pootjes aan een rietstengel vast, zijn gele borst vooruit.

Twee paar ogen staren ons vanuit een lage boom aan

Naast een waterpoel stoten we op de zwartgeblakerde restanten van een openlucht-vuur. Vermoedelijk werd hier gin gestookt op basis van matoke, de housterige, zet-meelrijke variant van bananen die men wel eens bakbananen noemt. Volkomen legaal, aldus Ben, *want* het product is niet giftig. Waarom dat dan op een afgelegen plek diep in het bos moet gebeuren, blijft een onbeantwoorde vraag.

Even na drie strijken we in het hotel neer. Ruimschoots voldoende tijd rest er om te verpozen. Aan het zwembad bijvoorbeeld, glamoureus gelegen op één van de hoogste heuvels van de omgeving. Het weidse uitzicht is er fabelachtig.

Aan onze voeten ligt het rimpelloze meer van Lyantonde. Eén van de vijftig kratermeren in deze regio is dat, amper

acht- tot tienduizend jaar geleden uit vulkanische activiteit ontstaan. Rotsblokken en as vlogen toen wijd in het rond. Zelfs toen ze in Egypte hun piramides begonnen te bouwen, kon je hier nog altijd rook en zwaveldampen uit de aarde zien opstijgen.

Tegenwoordig is die vulkanische activiteit volledig verdwenen. De kratermeren van Kasenda liggen er rustig en idyllisch bij. Maar goed ook, want morgen gaan we er in de voormiddag enkele verkennen. Te voet.

Zelfs toen ze in Egypte piramides bouwden, zag je hier nog rook en zwaveldamp uit de aarde opstijgen

Wat we daarna wensen te eten, wil Magdalena nog weten. De lokale keuken, daar willen we wel eens mee kennismaken. Dat antwoord verrast haar een beetje – ze schuift pizza als alternatief naar voren. Maar we houden voet bij stuk.

[Top](#)

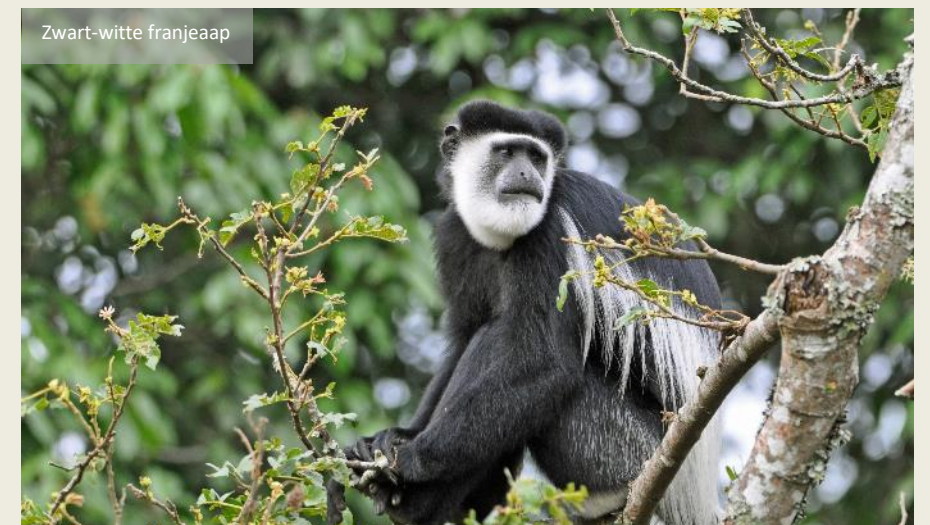

Lake Papaya

Nors kijkt een Afrikaanse zwarte kuifarend van op een telefoonpaal op ons neer. Zijn indrukwekkende kuif maakt hem goed herkenbaar. Dat we hem hier aantreffen ligt voor de hand, want waters en moerassen vormen zijn favoriete stek.

In [Lake Nkuruba Nature Reserve](#) weten ze daar alles van. Ecotoerisme is hun uithangbord. De eeuwenoude bossen beschermen is hun primair doel. Als je die in stand weet te houden, zullen de apen daar wel bij varen. Als om die stelling kracht bij te zetten, laten enkele zwart-witte franjeapen hun fraaie pluimstaarten uit de bomen hangen. Ook een schichtige rode franjeaap laat zich in de omgeving van het bezoekerscentrum opmerken.

Even na half negen trekken we er onder de leiding van Good op uit. Enkele geelsnavel-eenden glijden stilletjes over het water van het Nkurubameer. Typisch voor een kratermeer is dat het geen ondiepe oevers heeft, aldus Good. De wand gaat meteen steil naar beneden – 38 m in dit geval.

Alleen kleine tilapiavissen kunnen in zulk koud water overleven, grotere vissen niet. Je zal mensen hier wel eens zien hengelen, maar hun vangst gebruiken ze enkel om er soep van te maken.

In de vroege ochtend is het water nog wat warm, je zou er nu in kunnen zwemmen als je dat wil. Maar later op de dag, als de zon enige tijd op het wateroppervlak geschenen heeft, zal het water koud zijn en zal je er niet meer in kunnen zwemmen. Daar kunnen wij

geen touw aan vastknopen. Maar Good houdt voet bij stuk, al kan hij geen verklaring geven voor dit bizar verschijnsel. Straks zal David het verhaal bevestigen.

De roodaarden weg leidt ons door een open landschap. Zeventien jaar geleden kon je in deze omgeving nog chimpansees aantreffen. Maar de mensen gingen steeds meer bossen rooien en akkers aanleggen, zodat de chimpansees gaandeweg hun habitat kwijtspeelden.

*Met een boom vol weversnesten
op je erf, kan je niet arm worden*

Oranjerode bloemen op korte steeltjes sieren de bladerloze takken van een boom naast

de weg. Met hun klokvorm lijken het wel vurige vlammen. Of tulpen, vandaar de naam Afrikaanse tulpenboom. Een boom aan de overkant van de weg daarentegen hangt vol groene blaadjes, maar draagt geen enkele bloem. Toch gaat het om precies dezelfde boom. Elk jaar doorlopen de tulpenbomen deze fasen. Maar dat hoeft niet synchroon te gebeuren, vermits de tropen geen seizoenen kennen.

Naast een huis staat een boom vol weversnesten. Heb je zo'n boom op je erf, dan kan je niet arm worden, grinnikt Good. Want die vogels wekken je stevast om zes uur en dan moet je wel werken. Verderop

pronkt een weelderige *cassia spectabilis* – familie van de goudenregen – met zijn frivole trossen van gele bloemen.

Bakstenen huizen zijn hier eerder zeldzaam. Wie zijn grond niet in eigendom heeft of niet

van plan is om op die plek te blijven wonen, gebruikt natuurlijke materialen voor zijn onderkomen.

Twee regenseizoenen kent deze streek, in februari en in oktober. Momenteel heeft het hier al een maand en tien dagen niet meer geregend. Dat verklaart de huidige droogte.

Een donkergroene, parasolvormige acacia werpt zijn schaduw in een ruime cirkel rond zijn stam. Daar vertoeven mensen graag in de koelte – een Afrikaanse groene hoed, noemen ze de boom wel eens.

Van op de telefoondraad kijken een rood-oogtortel, een fluweelwever en een doodgewone mus op ons neer, terwijl Good onze aandacht vestigt op de korte, zwarte stammen waaraan je de bomen van de matoke herkent. Eetbare bananen, waar wij in het westen meer mee vertrouwd zijn, groeien aan bomen met hoge, groene stammen.

Wereldwijd is Oeganda goed voor één vierde van de totale productie van bakbananen. Ge-kookt en gestampt is de matoke dan ook een nationaal gerecht – populair als bijgerecht bij vlees of vis.

Stilaan bereiken we het stoffige [Rwaihamba](#), de plek waar we donderdagavond in volle duisternis nog net enkele hutten ontwaarden. Dat blijken nu vooral shops en ateliers voor kleine ambachten te zijn. Een dorp is dit immers niet, legt Good uit, hier wordt enkel handel gedreven. Elke avond keren de mensen naar hun woonhuizen terug.

Huisraad kan je hier kopen, levensmiddelen, een stoffig stukje vlees, een onderdeel voor je motorfiets. Op wisselgeld moet je dan niet rekenen. Je overhandigt het bedrag en ontvangt de tegenwaarde in natura.

Er is zelfs een schoolje in de buurt. *We aim*

De eeuwige lach van zwart Afrika

Zo maak je een foto

higher is er het motto. Aan een kraampje tikken we enkele dikke pannenkoekjes op de kop. Een combinatie van matoke met cassavebloem is het, voedzaam, maar eerder flauw van smaak.

Door het machtige landschap zetten we onze voettocht verder. Een vrolijke veehoeder jaagt met lichte danspasjes zijn koeien over de brede piste van rode aarde voor zich uit. Bananenplantages golven in de verte over de heuvels.

Dat zijn moeder gestorven is toen hij negen was, is Goods verrassende antwoord op onze

vraag of hij gehuwd is. Sedertdien probeert hij samen met zijn grootmoeder de eindjes aan elkaar te knopen. Op zijn vader moet hij niet rekenen. Diens enige prestatie bestaat er in Good te hebben verwekt, klinkt het cynisch. Daarna heeft hij hen laten zitten en hokt nu met een andere vrouw samen. Good komt hem op straat wel eens tegen, maar hoeveel kinderen zijn vader met die andere vrouw heeft, weet hij niet eens.

Met lichte danspasjes jaagt een vrolijke veehoeder koeien voor zich uit

Kleine bolvormige vruchten, iets groter dan passievruchten, hangen aan een boom met witte en blauwe bloemen. Soda-appels noemen ze die vruchten wel eens, maar met appels hebben ze niets te maken. Ze zijn zelfs giftig, wat niet verwonderlijk is aangezien de boom tot de nachtschadefamilie behoort.

Een half uurtje wandelen brengt ons bij het idyllische [Nyinambugameer](#), het Moedermeer, één van de grootste kratermeren van de omgeving. Helemaal onbekend is deze plek niet voor ons. Het meer is immers op de achterzijde van de Oegandese bankbiljetten

van 20 000 shilling afgebeeld.

De zandpiste voert ons nu tussen het Nyinambugameer en het kleine [Kifurukameer](#) door. In een boom hangen peervormige avocado's bij bosjes te rijpen. Van op een tak tuurt een schildraaf nerveus in het rond. Zijn borst is wit, heel merkwaardig voor een kraaiachtige.

Ook een koppeltje hadada-ibissen houdt zich ergens tussen het gebladerte op – Good herkent hun schelle kreten. Dan scheren ze pijlsnel door de lucht, op zoek naar een rustiger plekje. Jammer, zo krijgen we de kans niet

om de fraaie metaalglans op hun vleugels te bewonderen.

Good neemt de draad terug op waar hij hem daarstraks heeft laten vallen. Trouwen zit er voor hem voorlopig niet in, vanwege zijn bedenkelijke status. Eerst moet hij immers over een stuk grond beschikken. Normaal krijg je dat van je vader, maar van zijn vader krijgt hij helemaal niets. Dat bleek jaren geleden al, toen hij hem geld ging vragen voor schoolboeken.

Grond kan je ook huren, maar dan betaal je je blauw tot aan je dood, en dat ziet Good niet zitten. Zoals het er nu voorstaat, wil hij geen verantwoordelijkheid voor een vrouw en kinderen op zich nemen. Over een tiental jaar wellicht, wie weet. *I hate him very much*, vat hij zijn gevoelens voor zijn biologische vader samen.

Dan maar dwars door de bananenplantages om tijd te winnen – een doolhof weliswaar

Ondertussen zijn we het Rukwanzimeer genaderd, het Halssnoermeer. We werpen er een blik op, maar keren meteen op onze stappen terug. De tijd begint immers te dringen. Good contacteert Richard om ons met de jeeps te komen oppikken, maar diens gsm geeft geen kik. Later zal blijken dat zijn batterij plat was.

Dan maar dwars door de bananenplantages

om tijd te winnen. Een doolhof weliswaar, maar een jongen die de omgeving als zijn broekzak kent, gaat ons voor. Via een zanderig pad zakken we in een kuip tussen de heuvels af. Bananenplanten torenen boven ons uit. Kinderen dragen grote trossen matoke op het hoofd, de vervaarlijke machete waarmee ze die afgesneden hebben, achteloos in de hand.

In de lodge blijkt dat Magdalena woord gehouden heeft. Een stampot van matoke verschijnt op tafel, vergezeld van *dodo*, een lokale groente, *posho*, een rijstachtige koek op basis van maïs, en een sausje op basis van grondnoten. Een eenvoudig, eerlijk gerecht, maar een beetje flauw van smaak, niet meteen van aard om verwende westerse smaakpapillen in extase te brengen. Gelukkig is er het smaakvolle sausje om het gerecht te redden. En het moet gezegd, van de pizza proeven we *ook* even.

[Top](#)

Jaak Palmans
© 2016, 2017

Lees het vervolg in (3/5)

[In het voetspoor van de koningin](#)

